

A. IDIOSYNCRATIC TASTE AND VARIETY OF “RESPONSES”
(ΙΔΙΟΣΥΓΚΡΑΣΙΑΚΟ ΓΟΥΣΤΟ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΙΑ «ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΩΝ»)

HELEN MARGARITOU-ANDRIANESSI

BIBLIOGRAPHY

- Giorgio Agamben, *Taste*, μετάφρ. Cooper Francis, Seagull Books, 2017.
- Stephen Bayley, *Taste: The Secret Meaning of Things*, London, Circa Press, 2017.
- Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Routledge, 2010.
- Benjamin Errett, *Elements of Taste*, New York, Tarcher and Perigee, 2017.
- James David Hart, *The Popular Book: A History of America's Literary Taste*, Univ. of California Press, 1950.
- Patrick Colm Hogan, “The Idiosyncrasy of Beauty: Aesthetic Universals and the Diversity of Taste.” In *Investigations Into the Phenomenology and the Ontology of the Work of Art: What Are Artworks, and How Do We Experience Them?* Ed. Peer Bundgaard and Frederik Stjernfelt, Dordrecht, Germany, Springer Verlag, 2015, 109-128.
- Geoff Mulgan, *Connexity: How to Live in a Connected World*, Random House Books, 2011.

Όσο διευρύνεται το οπτικό πεδίο προκειμένου να διατυπωθούν κρίσεις, να εκφραστούν εντυπώσεις για τους τρόπους απεικονίσεως, παρουσιάσεως καλλιτεχνημάτων και για το περιεχόμενο αυτών, τόσο τα κριτήρια διαφοροποιούνται, η προσωπική αντίληψη/άποψη διασταυρώνεται με άλλες, η συνήθεια να κρίνουμε κάτι ως ωραίο, όμορφο ή άσχημο σταδιακά ως επίδραση του κοινού λογικού (που καθορίζεται από κοινά αξιολογικά κριτήρια, **G. Mulgan: common reactions, common moralities, common solutions, common projects**) συνδυάζεται με εκπλήξεις που υποκινούν την φαντασία, ώστε το έργο/καλλιτέχνημα τελικά να ερμηνεύεται «πολλαχώς»:

α) ως προς ό,τι το γέννησε (συνδυασμός, πολλών αιτίων)· β) ως προς τον αναγνώστη/θεατή/ακροατή/κριτή/γενσιγνώστη που γνωρίζει ή αγνοεί την φαντασιακή λειτουργία (*delicacy of imagination*), την γεωμετρική αλήθεια, τους κανόνες της τέχνης, της επιστήμης και της κριτικής (*same or different principles*)· γ) ως προς τις ισορροπίες ανάμεσα στο φυσικό γούστο και στο πνευματικό σε σχέση πάντα με τις συγκινήσεις που προκαλούν, τις ιδέες

που γεννούν καθώς επίσης με την διάχυση/μετάδοση/μετασχηματισμό αυτών(**B. Errett: σ. 186, Ezra Pound “Make It New!”**) · δ) ως προς την εξάσκηση (*practice in a particular art*) στην θεώρηση ενός είδους ομορφιάς (*particular species of beauty and particular example*)· ε) ως προς τις δυνατότητες να συγκριθί με άλλα έργα όμοια ή διαφορετικά στην μορφή και στο περιεχόμενο (*degrees of beauty, B. Errett: σ. 169 κ.εξ. Harmony: How to Put It All Together*)· στ) ως προς την πνευματική και ηθική ελευθερία του αναγνώστη/θεατή/ακροατή(*free from prejudice, P. Bourdieu: σ. 489 The Platonic Prejudice, σ. 476 logocentrism*) · ζ) ως προς την ιδιοσυγκρασία (*peculiarity of mind/sentiments, scale of pleasures*) κάθε ανθρώπου του οποίου οι προτιμήσεις διαφέρουν ανάλογα με τις κρίσεις, τα ενδιαφέροντα, τις διαθέσεις, την παιδεία, το περιβάλλον κ.ά.(*refined judgments*)· η) ως προς τα κριτήρια που «επικαλούμεθα» κάθε φορά (**P. Bourdieu: σ. 400 conditional probability**) · θ) ως προς τους τρόπους με τους οποίους εφαρμόζονται τα κριτήρια σε κάθε αντικείμενο· και ι) ως προς το πώς ερμηνεύονται το ορθό, το δημοφιλές, το τέλειο (**J. D. Hart: σ.125 the popular mind, σ. 141 the popular literature, σ. 256 popular psychology, σ. 297 a popular fiction**).

B. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΓΟΥΣΤΟΥ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΗΣ(ΠΗΛ ΑΝΑΒΡΥΤΩΝ)

(υπεύθυνη καθηγήτρια: Δρ Ελένη Μαργαρίτου-δειγματική διδασκαλία σε φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α. με την συμμετοχή μαθητών)

Αρχικά οφείλουμε να πούμε πως το θέμα αυτό που θα αναλύσουμε δύναται να επεκταθεί ως προς την συζητησή του εως το άπειρο, ωστόσο η εργασία αυτή θα κινηθεί με βάση τον σκοπό που έχει αλλά και την φύση του υλικού που θα εξεταστεί.Έτσι λοιπόν ο σκοπός αυτής της εργασίας θα είναι να προσεγγίσουμε όσο το δυνατόν ορθότερα το γούστο και να αναλύσουμε απο πού προέρχεται, απο ποιούς παράγοντες επηρεάζεται και γενικότερα να διατυπώσουμε μερικές ορθές κρίσεις και παρατηρήσεις βασισμένοι στη λογική μας, ώστε να κατανοήσουμε και να διευρύνουμε τους ορίζοντές μας ως προς το θέμα αυτό.

Ορισμός του γούστου

Ορίζουμε ως γούστο τις λειτουργίες του νού που επηρεάζουν την κρίση ή διαμορφώνουν μια κρίση για τα έργα της φαντασίας και των καλών τεχνών. Συνεπώς με βάση αυτό τον ορισμό θα κινηθούμε στην περαιτέρω ανάλυση του θέματός μας.

Ανάλυση

Για να αναλύσουμε το γούστο θα πρέπει να διακρίνουμε τις φυσικές δυνάμεις στις οποίες περιορίζεται ο άνθρωπος ώστε να επεξεργάζεται εξωτερικά ερεθίσματα. Αυτές είναι τρεις:

- Οι Αισθήσεις
- Η Φαντασία
- Η Κρίση

ΟΙ ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ

Επειδή τα φυσικά όργανα στους ανθρώπους είναι απο την φύση τους όμοια, έτσι θα είναι και τα εξωτερικά ερεθίσματα που λαμβάνουν απο το περιβάλλον. Η ευχαρίστηση και ο πόνος λοιπόν που προκαλεί ένα αντικείμενο - με την προϋπόθεση πως εκείνο λειτουργεί φυσικά και μόνο με τις δικές του δυνάμεις - είναι κοινά σε όλους τους ανθρώπους. Τα ερεθίσματα του εξωτερικού περιβάλλοντος και οι επιδράσεις τους στον άνθρωπο είναι κοινά, αλλά λόγω των διαφορετικών συνηθειών και αδυναμιών κάποιων ανθρώπων ως προς κάποια συγκεκριμένα εξωτερικά ερεθίσματα, όπως η γεύση ενός καρπού, θεωρούμε πως το γούστο δεν μπορεί να προσδιοριστεί πλήρως. Ωστόσο αυτή η κοινή σύγκλιση των ανθρώπων ως προς μια κοινή ευχαρίστηση, όπως η γεύση δεν είναι η μόνη. Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελεί η ευχαρίστηση της όρασης. Για παράδειγμα σχεδόν όλοι νιώθουν καλύτερα υπο το φως του ηλίου παρά στο σκοτάδι, όπως το καλοκαίρι είναι καλύτερη εποχή για διασκέδαση στην ύπαιθρο από τον χειμώνα. Σε όλους τους ανθρώπους υπάρχει επαρκής ανάμνηση των αρχικών φυσικών αιτιών που προκαλούν μια απόλαυση, ώστε οι γνώμες τους και οι προτιμήσεις τους να εκφράζονται σύμφωνα με αυτό το κριτήριο. Γι' αυτό η ευχαρίστηση κάθε λογής αίσθησης είναι κοινή σε όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτως φυλής εθνικότητας κ.ά.

Η ΦΑΝΤΑΣΙΑ

Φαντασία αποκαλούμε τη δύναμη του ανθρώπινου νου να συλλαμβάνει, όποτε θέλει, εικόνες πραγμάτων και καταστάσεων με μια δική του σειρά και έναν δικό του τρόπο καθώς και να τις τροποποιεί με τον δικό του τρόπο. Όμως ακόμη και η φαντασία δεν έχει τη δυνατότητα να συλλάβει κάτι εξολοκλήρου νέο και ακόμη οποιαδήποτε δύναμη που επηρεάζει την φαντασία, ασκεί την ίδια επιρροή σε όλους τους ανθρώπους. Η φαντασία ακόμη έχει *το μεγαλύτερο βαθμό επιρροής στον άνθρωπο* ως προς τις αισθήσεις του εφόσον εκεί *“κατοικούν”* τα πάθη του. Συνεπώς η σχέση μεταξύ φαντασίας και αισθήσεων είναι ανάλογη και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το γούστο ενός ανθρώπου με πολλούς τρόπους. Αρχικά αξίζει να αναφέρουμε ότι ο νους ενός ανθρώπου εκ φύσεως του λειτουργεί με περισσότερη ικανοποίηση και προθυμία στην αναζήτηση ομοιοτήτων μεταξύ αντικειμένων παρά διαφορών, κυρίως διότι οι διαφορές δεν προσφέρουν “τροφή” στη φαντασία του παρά μόνο δυσαρέστηση. Για να το κατανοήσουμε καλύτερα αυτό αρκεί μόνο να πούμε πως πολλές φορές δυο άνθρωποι γίνονται φίλοι λόγω κοινών γούστων και συνηθειών. Συνεπώς όλοι οι άνθρωποι όσο πιο πολύ επεκτείνεται η γνώση τους για πράγματα που συγκρίνουν ή σχολιάζουν, τόσο εκείνοι συγκλίνουν ως προς την *ευχαρίστηση της ομοιότητας*. Οπότε διαφορά γούστου θα ονομάζουμε όποια διαφορά στη γνώση της κρίσης υπάρχει μεταξύ ανθρώπων. Και αυτό συμβαίνει γιατί η γνώση αυτή προκύπτει από τις εμπειρίες και τη δυνατότητα αναλυτικής παρατήρησης ενός αντικειμένου. Για παράδειγμα ένα έργο τέχνης διαφορετικά θα το παρατηρήσει ένας ζωγράφος, διαφορετικά ένας υποδηματοποιός και διαφορετικά ένας ανατόμος: στον καθένα απο αυτούς το γούστο του θα βασίζεται σε διαφορετική γνώση και εμπειρία. Μια ακόμη παρατήρηση θα μπορούσε να αποτελέσει ότι το κριτικό γούστο δεν εξαρτάται απο μια ανώτερη αρχή ή χάρισμα στους ανθρώπους, αλλά από μια ανώτερη γνώση πάνω σε συγκεκριμένους τομείς και πληροφορίες. Και είναι αλήθεια ότι το γούστο που βασίζεται σε κρίση φυσικών στοιχείων είναι κοινό σε όλους, όπως παρόμοια ένα φυσικό στοιχείο/φαινόμενο/αντικείμενο προκαλεί σχεδόν σε όλους μια κοινή(ανάλογη) ευχαρίστηση. Τέλος το συμπέρασμα που μπορούμε να αποκομίσουμε σε σχέση με τον ρόλο της φαντασίας στο γούστο είναι **πως στο μέτρο που το**

γούστο ανήκει στη φαντασία η αρχή του είναι ίδια σε όλους τους ανθρώπους, δηλαδή οι άνθρωποι επηρεάζονται μέσω της φαντασίας με τον ίδιο τρόπο και ερεθίζονται επίσης όμοια κυρίως λόγω της κοινής τους κατασκευής.

Η ΚΡΙΣΗ

Σύμφωνα με τις προηγούμενες παρατηρήσεις διαπιστώνουμε ότι εκείνο το οποίο μας εισάγει στην περιοχή της κρίσης είναι η διαφορά των πραγμάτων ή η υπεροχή τους παρόλο που οι αρχές είναι οι ίδιες σε όλους τους ανθρώπους. Όταν ένα έργο ή ένα αντικείμενο μας προκαλεί συναισθήματα τότε εμείς το επεξεργαζόμαστε με προσοχή και με αναλυτική κριτική. Οπότε μπορούμε να συμπεράνουμε πως ό,τι ονομάζεται γούστο γενικά δεν είναι μια απλή έννοια ή αντίληψη, αλλά ένα σύνολο από τις πρωτεύουσες απολαύσεις της αίσθησης, τις δευτερεύουσες απολαύσεις της φαντασίας και των συμπερασμάτων της συλλογιστικής ικανότητας σχετικά με τα ανθρώπινα πάθη, τις διάφορες σχέσεις μεταξύ των παραπάνω και τη συμπεριφορά και τις πράξεις των ανθρώπων. Τα ανωτέρω έχουν ως αποτέλεσμα τη διατύπωση και την εμπέδωση κριτηρίων ωραίου, γευστικού, κομψού, απολαυστικού, ευχάριστου, γοητευτικού κ.ά. Ακόμη το γούστο αποτελεί μια τόσο περίπλοκη υπόθεση ακριβώς για τον λόγο που η ευαισθησία και η κρίση που αποτελούν βασικούς παράγοντες του, ποικίλλουν πάρα πολύ σε διαφορετικούς ανθρώπους. Ωστόσο μπορούμε να πούμε ότι η αιτία ενός γούστου σχετικά εσφαλμένου ή κακού και βάρβαρου, είναι ένα ελάττωμα ή υπερβολή της ίδιας της κρίσης του ανθρώπου. Άρα καταλαβαίνουμε ότι η σχέση κρίσης και γούστου είναι αλληλοεξαρτώμενες. Αντιθέτως πάλι η ορθότητα της κρίσης στις τέχνες θεωρείται καλό γούστο, χωρίς να μπορούμε να το αποδώσουμε ακριβώς και αυτό, διότι θα υποκύψουμε σε προσωπικές εμπειρίες και απόψεις. Τέλος το Γούστο βελτιώνεται ακριβώς όσο βελτιώνουμε την κρίση μας, με την παράλληλη επέκταση της γνώσης μας αλλά και με τη συχνή εξάσκηση και την προσοχή στα αντικείμενα που κρίνουμε. Σε περιπτώσεις δημιουργικής παρέμβασης του ανθρώπου στα πράγματα, ως επιστήμονα ή καλλιτέχνη, τα κριτήρια εκτίμησης της δημιουργίας πάντα ποικίλλουν και εξαρτώνται από εξωτερικούς από το δημιούργημα καθ'αυτό παράγοντες, αλλά

βέβαια υφίστανται και αντικειμενικά κριτήρια αξιολόγησης και αποδοχής του έργου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με βάση λοιπόν όλα τα παραπάνω οφείλουμε να αναφέρουμε ότι το γούστο δεν είναι μια τόσο απλή έννοια όσο οι περισσότεροι από εμάς αυθαίρετα θεωρούμε, αλλά μια έννοια η οποία υπάγεται σε πολλούς παράγοντες και πως ως άνθρωποι παρόλο που παρουσιάζουμε αρκετά κοινά μεταξύ μας, πολλές φορές διαφέρουμε σε άλλα τόσα, καθώς οι προσωπικές ανάγκες και τα ερεθίσματα που λαμβάνουμε μας διαμορφώνουνε ως προσωπικότητες μοναδικές και ανεπανάληπτες.

Βιβλιογραφία

- Θεόπη Παρισάκη, Φιλοσοφία και Τέχνη (μεταφράσεις κειμένων περί γούστου των E. Burke, D. Hume κ.ά.), εκδ. Ζήτρος, 2004.
- **ΕΡΓΑ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΠΟΥ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΙ ΜΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΗΝ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΛΑΥΣΕΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ, ΣΥΝΕΠΩΣ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΙΑΣ ΔΙΑΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΡΟΠΩΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΜΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΜΑΣ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΖΩΗΣ (λ.χ. ΖΩΑ, ΦΥΤΑ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ, ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ, ΜΟΔΑ κ.ά.) ΤΟ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΓΟΥΣΤΟ ΔΕΝ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΖΕΙ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΙΔΕΑ ΓΙΑ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΜΑΣ.**

Vincenzo Campi, *The Fruit Seller* (detail), 1580, oil on canvas, 145 x 215 cm, Pinacoteca di Brera, Milan

Mark Kostabi, *While the memory fresh* (2007)

Mark Kostabi, *The Art of Jazz*